

Таким чином, запровадження дистанційної освіти в процесі підготовки майбутніх офіцерів забезпечує різнобічні можливості щодо формування їх особистості, а також їхню готовність до роботи з дистанційними курсами в майбутньому.

Отримано 23.02.2017

УДК 351.74

Микола Миколайович САППА,

професор кафедри соціології та психології

факультету № 6 (права та масових комунікацій)

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор соціологічних і кандидат фізико-математичних наук, професор;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2242-1004>

ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІАЛЬНУ ТРИВОЖНІСТЬ КУРСАНТІВ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглянута соціальна тривожність курсантів відомчого навчального закладу. Проаналізований її зв'язок із специфікою освітнього середовища навчального закладу, і зосереджена увага на адміністративно-командному стилі взаємин, що панує у таких закладах.

Одним із найважливіших завдань менеджменту організації є створення в ній корпоративних відносин, що сприяють ефективній діяльності організації – ділового і безконфліктного психологічного клімату. Під психологічним кліматом трудового колективу зазвичай розуміють соціально обумовлену, відносно стійку систему відносин його членів до колективу як до цілого. Соціально-психологічний клімат завжди будується на міжособистісних відносинах, тому є показником їх стану. Важливо, зрозуміло, і емоційне забарвлення стійких соціально-психологічних відносин, що склалися. Все вищенаведене актуально і для вищих навчальних закладів.

У зв'язку з цим становить інтерес робота В. Л. Цветкова та співавторів, в якій на підставі емпіричного дослідження розглянуті проблеми соціальної тривожності як фактора емоційної нестабільності в процесі навчання курсантів. Було експериментально і переконливо показано, що соціальна тривожність є невід'ємною частиною освітнього процесу. І тому, як вважають автори, тривожність не може розглядатися однозначно як негативний стан [1, с. 63].

Зауважимо, що в даному випадку під соціальною тривогою в роботі мається на увазі емоційне переживання курсантами стресових ситуацій, зумовлених освітнім процесом у вузі. Однак словникове визначення сутності соціальної тривожності трактує її як негативний стан:

«занепокоєння і страх, які проявляються у взаємодії і спілкуванні з людьми» [2, с. 344]. При цьому наявність відчуття своєї безпеки, відсутність необхідності від когось захищатися – ступень задоволеності потреби в безпеці, є, як було встановлено емпіричним дослідженням, одним з факторів комфортності тих, хто навчається в освітньому середовищі ВНЗ [3, с. 97].

Нами [4, с. 46] і в ряді інших робіт (див., наприклад [5, с. 94]) визначалося, що особлива специфіка освітнього середовища відомчого навчального закладу вимагає від курсантів великої витримки і нервово-психічної стійкості. Такими специфічними щодо курсантів особливостями є:

- переважно адміністративно-командний стиль взаємин офіцерів – командирів курсантських підрозділів та викладачів, з курсантами;
- домінування зовні заданих управлінських та організаційних засад, які передбачають жорстку регламентацію освітнього процесу;
- відносна просторова обмеженість життєдіяльності та обмеженість різноманітності соціальних зв'язків курсантів;
- висока інтенсивність і часто формалізований характер соціальної взаємодії в курсантському колективі.

Адміністративно-командна система є безперечним стрижнем освітнього середовища відомчого навчального закладу. Тому для цілеспрямованого впливу на свідомість і поведінку підлеглих керівництво (командири) з двох універсальних методів управління – переконання і примусу, частіше за все обирає примус, як більш простий у використанні. Цей примус обумовлений жорсткою регламентацією життєдіяльності курсантів в навчальному закладі, і дуже часто сприймається ними як обмеження своїх прав і можливостей. Нерідко, спираючись на своє бачення певних ситуацій, курсанти вважають дії командирів несправедливими, однак буває й таке, що вони мають в тому рацію. Подібні вчинки командирів щодо підлеглих є практично дискримінацією за статусом. Безперечно, найбільш психологічно напруженою частиною освітнього процесу є система контролю знань учнів – оцінювання їх виступів на семінарах, заліках та іспитах. Вона, дійсно, може викликати тривожність у тих, хто не певен у глибині своїх знань або у справедливості екзаменаторів. Але до стану постійної соціальної тривожності курсантів частіше за все призводять повсякденні побоювання і страх, обумовлені непередбачуваністю командирів в оцінці їх вчинків та можливістю несправедливого або занадто суворого покарання.

Скоріше за все соціальна тривожність притаманна учням будь якого навчального закладу з постійним перебуванням в ньому учнів. Ось як описує слобожанська письменниця Н. С. Кохановська (Соханська), яка у

1834 р. вступила до Харківського інституту шляхетних дівчат, свій і подруг психологічний стан, при появі начальниці Інституту: «Страх був загальний, абсолютно панічний – незбагнений. Було це знання, що доля всіх, хто в інституті живе, і навіть причетних до нього, залежить від Авд. Гр. (Авдії Григорівни, начальниці. – М. С.), від одного погляду її? Чи вражала ця урочистість, недоступність, грізно-царська велич її прийомів? Тільки не було особи в інституті, починаючи від дам і вчителів до останнього опалювача, які б, почувши її гучні кроки і (Боже борони!) голос, не здригнулася б і не пошукала очима місця, куди би сховатися. <...> Але що ще збільшувало страх, так це жорсткість, іноді навіть гучна грубість промов, важка неправда і несправедливість. У кожному класі у начальниці була фаланга улюблениць: це дочки багатих батьків...» [6].

Дослідниками було помічено, що чим сильніше те, хто навчається, відчують загрозу і безпорадність, тим яскравіше у них можуть відзначатися такі девіантні прояви, як регресивна поведінка, конфліктність, агресія. Так емпіричне дослідження впливу умов навчання на прояви агресивності у підлітків, що проводилося на базі загальноосвітньої школи і кадетського корпусу у м. Москві показало, що у підлітків-кадетів переважає фізична агресія, більше виражені роздратування, підозрілість і вербальна агресія, ніж у підлітків школярів. Тобто, в ситуаціях міжособистісної взаємодії для них характерно застосування фізичної сили, словесних погроз, а підліткам-школярам притаманні прояви негативних почуттів на рівні вербальних засобів. Сприйняття навколишнього світу ними не є ворожим, вони не схильні до неадекватного прояву агресії. Тому агресивність підлітків-кадетів вище, ніж у підлітків-школярів, однак, як вказують дослідники, «коригувати подібні тенденції необхідно в більш ранньому віці, так як методики, що застосовуються до школярів, є непридатні в роботі з кадетами через особливості їхнього виховання» [7].

Щодо стану соціальної тривожності, то для покращення психологічного стану курсантів (особливо першого року навчання) фахівцями розроблюються і впроваджуються відповідні психологічні тренінги. Однак, це дозволяє лише пристосуватися до адміністративно-командного стилю взаємин, що панує у відомчих навчальних закладах.

Список бібліографічних посилань

1. Цветков В. Л., Хрусталева Т. А., Ануфриева Д. А., Старостин С. Н. Социальная тревожность курсантов в контексте психологической защиты. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2016. № 4 (67). С. 63–66.
2. Бендас Т. Гендерная психология: учеб. пособие. СПб.: Питер, 2006. 431 с.
3. Маклаков А. Г., Авдиенко Г. Ю. Социально-психологическая комфортность для обучающегося в образовательной среде вуза и методы её диагностики. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2015. № 1. С. 94–99.

4. Саппа Н. Н. О межличностных конфликтах в курсантской среде и их преодолении. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2016. № 2. С. 44–47.

5. Бабурин С. В., Зауторова Э. В. К вопросу о влиянии стресса на учебную деятельность курсантов первого курса ведомственного вуза. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2015. № 1. С. 94–99.

6. Соханская (Кохановская) Н. С. Автобиография. М.: Университет. тип, 1896. 193 с.

7. Абрамова А. А., Кузнецова С. О. Влияние условий обучения на проявление агрессивности у подростков. *Тюменский медицинский журнал*. 2012. № 1. С. 3.

Отримано 02.02.2017

УДК 37.114

Валентина Олександрівна ТЮРІНА,

професор кафедри соціології та психології

факультету № 6 (права та масових комунікацій)

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор педагогічних наук, професор;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4287-8965>

КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЯК ФАКТОР РАЦІОНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Розглянуто конфліктологічну компетентність як професійно значущу якість особистості працівників поліції. Показано вплив рівня сформованості конфліктологічної компетентності курсантів як майбутніх правоохоронців на раціональність вибору ними стилю поведінки у конфліктній ситуації.

Однією з особливостей професійної діяльності працівників поліції є те, що ця діяльність відбувається у агресивному соціальному оточуючому середовищі, тобто за умов різноманітних соціальних конфліктів. Отже, ефективність професійної діяльності правоохоронців визначається багатьма факторами, до числа яких належить й уміння попереджувати та розв'язувати конфлікти, уміння обирати у конфлікті оптимальний стиль поведінки, вміти управляти конфліктом, позитивно впливати на свого опонента для конструктивного розв'язування конфлікту або конфліктної ситуації. Тому до складу професійних знань мають входити й знання про чинники, зміст та джерела конфліктів, про їх види, умови виникнення та закономірності протікання.

Мета нашої роботи полягає в тому, щоб показати залежність між рівнем сформованості конфліктологічної компетентності як професійно значущої якості особистості курсантів як майбутніх правоохоронців та умінням раціонально поводитися у конфліктній ситуації.